

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Několik poznámek k problematice příčiny jako *conditio sine qua non*

Jednou z otázek, které právo logicky přenechává teorii a doktríně, je i otázka příčinné souvislosti, která nabývá na významu zejména v případech analýzy nároků na náhradu škody.

Příčina v právním smyslu je výrazně ovlivněna filozofickým pojetím Johna Stuarta Milla, který se zabýval kauzalitou jenom v úzkém pojetí, tj. ve smyslu aristotelské *causa efficiens* a všímá si pouze vztahu mezi reálně existujícími událostmi[1]. Mill tvrdí, že příčinou je toliko podmínka dostatečná, resp. soubor daných podmínek společně dostatečných ke vzniku následku, ačkoliv jako jednotlivé jsou dané podmínky nedostatečné. V tomto smyslu tvoří tento soubor podmínek určitou „skládačku“, z níž každý dílek je striktně vzato nezbytnou podmínkou pro vznik následku.

Z uvedeného Millova pojetí se postupně vyvinulo pravidlo, které je zakořeněné v mysli právníků a judikatuře soudů[2], a sice že příčina v právním smyslu musí být současně *conditio sine qua non* ve vztahu k následku.

Cílem tohoto příspěvku není detailní rozbor problematiky příčinné souvislosti, ale dílčí zamyšlení nad situacemi, kdy sice dokážeme najít a identifikovat nutnou podmínku pro to, aby došlo k následku (*conditio sine qua non*), ovšem v právním slova smyslu nemůžeme hovořit o kauzálně relevantním faktoru. Podle teorie[3] existují dva základní okruhy okolností, které ač jsou nutnou podmínkou, nepředstavují kauzálně relevantní faktor: (i) analytické spojení událostí a (ii) vedlejší spojení událostí.

Ad (i) analytické spojení událostí

Pokud neurčitá událost popsána prostřednictvím logicky spojených objektů, pak výrok „nebyť A, nestalo by se B“ je vždy pravdivý. Jeho pravdivost je však samoučelná, neboť nám takový výrok nikterak nepřibližuje, jak zkoumaná událost nastala. Jinými slovy takový výrok nám nic neříká a nemůže říkat, jak jsou dané události. Proto musíme rozlišovat (i) faktické výroky „nebyť A, nestalo by se B“, posuzováním jejichž pravdivosti dosahujeme nalezení právně relevantní příčiny[4] a které vlastně popisují určité události, a (ii) výroky pouhého logického nebo lingvistického charakteru, které jsou sice pravdivé vždy, ale nijak nám faktický průběh událostí neosvětlují.

Vhodným příkladem je výrok: „Pokud by se nestal hasičem, nedostal by vyznamenání určené toliko pro hasiče.“ Proti pravdivosti takového výroku nemůžeme vůbec nic namítat. Nemůžeme ani říct, že událost (A1) „stal se hasičem“ není nutnou podmínkou pro událost (B) „udělení hasičského vyznamenání“. Událost A1 podle Millova pojetí tvoří jednu z podmínek v souboru událostí, který je dostatečný pro vznik následku B, tudíž i podmínku nutnou (*conditio sine qua non*) pro následek B. Jenže pravdivost uvedeného výroku a konstatování nutné podmínky nám nijak neosvětlí faktický stav, proč daný člověk hasičské vyznamenání obdržel. Událost A1, že se daný člověk stal hasičem, totiž chápeme jako nutný vnitřní předpoklad – inherentní logickou vlastnost následku B, který je pro právní úvahy o kauzálním spojení bezcenný.

Nabízí se otázka, zda tedy potřebujeme však nějaké arbitrární pravidlo, které by nás opravňovalo vypustit podmínku jako kauzálně nerelevantní, která je z přísně logického pohledu podmínkou

nutnou?

Souhlasný názor je v kontinentálním právu naprosto ojedinělý a i v zemích common law se s ním lze setkat poměrně zřídka. Příkladem budiž dopravní nehoda, při které dojde ke zranění člověka[5]. V tomto případě soudce konstatoval, že příčina a následek mají bezbřehé začátky a konce, proto je nutné stanovit arbitrární limity a slova jako „nejbližší“ a „přirozený“ by měla tyto limity nastavit.

Převažující názor však je, že uvedené arbitrárně stanovené limity nepotřebujeme a kritérium spočívá v logickém propojení objektů. Proto se doktrína nenechává „vtáhnout“ do výše nastíněné hry o tom, které logicky vyplývající podmínky je nutné zkoumat pro určení vztahu příčinné souvislosti. Opět si vezměme za příklad situaci, kdy dojde ke zranění osoby (událost B). V tomto případě je okolnost, že zraněný je člověk (okolnost A1) a má zranitelné tělo (okolnost A2) něco, co je logicky implicitně zahrnuto do popisu události B. Proto můžeme pravdivě konstatovat, že bez zranitelného těla A1 (či toho, aby zraněný byl člověk a narodil se - A2) by k danému následku B nebylo došlo. Zároveň události A1 a A2 představují nutnou podmínku.

Uvedené nutné podmínky (ať již příklad s hasičským vyznamenáním či zraněním člověka) jsou vyloučeny jako kauzálně relevantní faktor již z toho důvodu, že kauzální spojení je spojení logicky odlišných objektů. Jenže právě v uvedených případech o logicky odlišné objekty nejde, když platí, že jen hasiči mohou obdržet hasičské vyznamenání, zraněný musí být člověk a narodit se, apod. Takové podmínky nemají z hlediska práva kauzální relevanci a jako logicky vlastní popisu zkoumané události by se jimi soudy neměli zabývat.

Ad (ii) vedlejší spojení událostí

S popisem událostí (a mírou zobecnění) a jejich výběrem souvisí další okruh podmínek klasifikovatelných jako nutné pro vznik určitého následku. Zkusme prozkoumat detaily vzorové škodné události. Můžeme říci, že spadla střešní taška a rozbila sklo zaparkovaného vozu (následek B). V tom případě nebudeme mít problém s konstatováním, že pád tašky byl nutnou podmínkou pro následek B a zároveň i podmínkou kauzálně relevantní. Zároveň však můžeme konstatovat, za kterých dalších podmínek následek B nastal. Střešní taška měla na sobě vrstvu mechu, svítilo slunce, komíník, který se pohyboval na střeše, měl bílou čapku, apod.

Na první pohled tyto podmínky vůbec nepřipouštíme jako možné příčiny v právním smyslu. Jsme ochotni jim přiznat statut pouhé podmínky či okolnosti bez kauzální relevance. Ovšem poměrně nezvyklý je závěr, že i tyto vedlejší podmínky, které vlastně jen blíže osvětlují průběh událostí, jsou podmínkami nutnými. Co nás opravňuje k takovému závěru? Vycházíme z Millova pojetí, že příčina je soubor podmínek společně dostatečných pro vznik daného následku. Pouze v případě existence všech podmínek je podle Milla jisté, že daný následek nastane. I tyto vedlejší podmínky však patří do skládačky daného souboru podmínek tvořícího společně dostatečnou příčinu. Na tomto místě je vhodné připomenout, že každý „díl skládačky“ striktně vzato tvoří nutnou podmínku pro vznik následku. Úvahy o vedlejších podmínkách můžeme sice odmítnout jako neopodstatněné, ale musíme si uvědomit, že uvedený příklad byl poměrně očividný. V praxi však bývá situace mnohem složitější.

Pro samotné určení kauzálního vztahu sice vedlejší podmínky přímý význam nemají, ale jejich postavení tkví právě v tom, že prostřednictvím nich zjišťujeme podrobněji zkoumaný průběh událostí a jejich rekonstrukci.

Co nás však opět napadne je otázka, kde leží hranice mezi vedlejší podmínkou, která vlastně jen blíže charakterizuje danou událost, a podmínkou, která má kauzální relevanci. Na rozdíl od analytického spojení, kde můžeme rozdíl spatřovat přímo ve vlastnostech zkoumaných objektů - jejich logického či jazykového spojení, v tomto případě tomu tak není. Proto potřebujeme nějaké pravidlo pro nastíněné

rozlišení. Tím může být jednak pozitivní právo, které zakazuje určité chování a přiznává ochranu určitým hodnotám, nebo přirozenoprávní zásada, že každý by měl nést následky ve formě sankce, pokud svým jednáním poruší nebo ohrozí přirozené lidské hodnoty.

Pokud bychom uvedené pravidlo bezmyšlenkovitě aplikovali, pak bychom mohli dojít k závěru, že každá podmínka nutná pro vznik škodlivého následku, a která zároveň představuje porušení práva, je kauzálně relevantní a jako taková představuje základ pro přičitatelnost sankčního následku škůdci. Tak jednoduchý závěr však učinit nemůžeme. Existuje norma zakazující řídit automobil bez řidičského oprávnění. Řidič, který řidičské oprávnění nemá, způsobí dopravní nehodu, při které dojde ke zranění poškozeného. Je v právním smyslu porušení povinnosti, řídit jen s oprávněním, příčinou vzniku škodlivého následku – zranění poškozeného? Pro odlišení vedlejších podmínek musíme zkoumat příslušnou normu a její účel.

Nejprve si tedy musíme odpovědět na otázku, zda daná norma zapovídající řízení bez řidičského oprávnění má za účel chránit lidi před úrazy. Pokud bychom odpověděli ne, pak takovouto podmínku bychom mohli vyloučit jako podmínku vedlejší a kauzálně nerelevantní. Jenže v našem případě zní odpověď ano, a proto můžeme přistoupit k další otázce, zda zranění bylo následkem řízení bez řidičského oprávnění. Zřejmě většina právníků by konstatovala, že jízda bez řidičského oprávnění byla kauzálně nerelevantní událostí, pokud by byl pravdivý následující výrok (V): „Pokud by měl řidič příslušné oprávnění, ale všechny ostatní okolnosti by zůstaly stejné, pak by ke zranění poškozeného došlo stejně.“

Tímto se dostáváme právě k pojmu vedlejší události. Pokud by byl pravdivý výše citovaný výrok (V), pak bychom mohli říci, že podmínka, že řidič řídil bez řidičského oprávnění, toliko blíže specifikovala okolnosti daného partikulárního případu obdobně jako výše uvedený případ vedlejších podmínek vztahený k okolnosti, že na padající střešní tašce byl mech. Čím se však řídí naše úvaha, kterou se řídíme při posuzování pravdivosti výroku V. Opět kauzálním testem ovšem upravený v chápání zdravého rozumu. Příčina v tomto pojetí musí být nutná část v souboru podmínek obecně spojených s výstupem daného druhu a nikoliv pouze spojená s daným partikulárním výstupem jako pouhý rys charakterizující danou příčinu.[6]

Pokud už jsme se dotkli dopravy a problematiky kauzálně nerelevantních událostí, nabízí se další obvyklý problém při posuzování příčinné souvislosti při vzniku dopravních nehod. Tím je překročení nejvyšší povolené rychlosti. Je známo, že tato okolnost bývá zejména v České republice demonizována a je jí připisováno centrální postavení mezi všemi příčinami dopravních nehod.[7]

Zkusme si představit poměrně zajímavou, ale nikoliv neobvyklou situaci, kdy řidič sice překročí nejvyšší povolenou rychlost, pak ovšem jede podle zákonných limitů a teprve potom dojde k nehodě. Překročení povolené rychlosti je v tomto případě jistě nutnou podmínkou pro vznik následku ve formě dopravní nehody. Pokud by řidič předtím rychle nejel, k nehodě by nebylo došlo. Můžeme však hovořit o kauzálním spojení? Pro zjištění kauzální relevance můžeme opět přikročit k výše uváděnému testu, jehož první otázka vychází z účelu normy. Smyslem normy zapovídající překročení nejvyšší povolené rychlosti je právě zabránit dopravním nehodám a škodám na majetku a zdraví účastníků silničního provozu. Proto musíme přikročit k druhé části testu a ptát se, zda překročení rychlosti je nutná část souboru podmínek obecně spojených s následkem daného druhu či zda se jedná pouze o spojení s daným partikulárním výstupem jako pouhý rys charakterizující danou příčinu. Právě druhou částí testu v tomto případě předchází vyšší rychlost neprojde jako okolnost obecně spojená s následkem daného druhu.

Nabízí se však i jiné řešení, jak odmítnou tuto podmínku jako kauzálně nerelevantní. Můžeme totiž říct, že účelem normy je zabránit vysoké rychlosti, která bezprostředně předchází vzniku škodlivého následku.

V českém právu byly svého času poměrně často probírány případy, kdy po hlavní silnici jede auto vyšší než povolenou rychlostí a srazí se s autem příjezdějícím z vedlejší silnice. Jaká událost je v tomto případě příčinou dopravní nehody? Je tím překročení nejvyšší povolené rychlosti? Nebo je překročení povolené rychlosti pouhou vedlejší podmínkou a příčinou v právním smyslu je nedání přednosti v jízdě? Nejvyšší soud České republiky se k těmto otázkám vyjádřil ve svých rozhodnutích ze dne 24.3.2010, sp. zn. 7 Tdo 214/2010, a ze dne 4.2.2009, sp. zn. 7 Tdo 38/2009. Nejvyšší soud České republiky výslovně konstatoval:

„Obecně vzato, je za takový střet zásadně odpovědný řidič, který do křižovatky vjede z vedlejší silnice, neboť jeho povinností je dát přednost v jízdě vozidlům příjezdějícím po hlavní silnici. Samotná okolnost, že řidič, který má přednost v jízdě, jede rychlostí přesahující stanovený limit, nic nemění na povinnosti řidiče příjezdějícího z vedlejší silnice dát přednost v jízdě řidiči příjezdějícímu po hlavní silnici. (...) Příčinou střetu pak je skutečnost, že řidič příjezdějící po vedlejší silnici nedal přednost. Překročení dovolené rychlosti řidičem jedoucím po hlavní silnici může mít pouze omezený význam (...) Tyto zásady vyplývají z toho, že porovnájí-li se povinnosti obou řidičů, je povinnost dát přednost v jízdě kvalitativně vyšším stupněm povinnosti, než je povinnost dodržet limit dovolené rychlosti. Porušení povinnosti dát přednost v jízdě bez dalšího již samo o sobě vede ke zcela bezprostřednímu a reálnému nebezpečí střetu vozidel (...) Porušení povinnosti dodržet stanovený rychlostní limit samo o sobě nevede ke vzniku takového nebezpečí (...)“

Nejvyšší soud České republiky nejprve posuzoval význam porušení obou povinností – překročení povolené rychlosti a nedání přednosti v jízdě; došel k závěru, že právě nedání přednosti v jízdě je povinností na „vyšším kvalitativním stupni“. Jenže co uvedená úvaha soudu znamená. Totiž nic jiného než popisovaný test pro určení kauzálně nerelevantní vedlejší podmínky. Soud si totiž implicitně položil dvě otázky, (i) zda překročení rychlosti je obecně nutná část souboru podmínek spojených s následkem ve formě dopravní nehody, a (ii) zda je nedání přednosti v jízdě obecně nutná část souboru podmínek spojených s následkem ve formě dopravní nehody. Soud tak podle svých zkušeností a obecného vnímání dospěl porovnáním porušení obou povinností k závěru, že právě nedání přednosti v jízdě bývá obecně spojeno s následkem, resp. častěji než v případě překročení rychlosti.

Závěr

Problematika *conditio sine qua non* jako kauzálně nerelevantního faktoru není v právní praxi příliš akcentována. Při aplikaci práva sice dochází k intuitivnímu řešení těchto otázek, které se však v případě složitějších případů může jevit jako nedostatečné. Proto je nezbytné při identifikaci příčiny v právním smyslu brát do úvahy i možné faktory vylučující kauzální relevanci, kterými jsou vedlejší či analytické spojení událostí.

JUDr. Josef Haščák, Ph.D.,
advokát

[1] Mill, J.S.: *Gesammelte Werke. System der deductiven und inductiven Logik*, Fues/Reisland, Leipzig, digitalizované vydání Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf, kniha III, kap. V.: „Pokud jde o účinné příčiny jevů nebo zda vůbec jakékoli takové příčiny existují, o tom na mně nevy máhejte žádné mínění.“

[2] Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24.5.2001, sp.zn. 25 Cdo 1946/2000.

[3] Hart, H.L.A., Honoré, T.: *Causation in the law*. Second edition, Oxford University Press, 1985, str.

112.

[4] Příkladem je třeba výrok „nebýt pádu na zem, zraněný by nezemřel“. Zkoumání jeho pravdivosti je pro analýzu daného případu přínosné.

[5] Atlantic Coast Line Railway Company v. Daniels, 1911, Georgia Superior Court, South Eastern Reporter 203.

[6] Podobné případy s provozováním činnosti bez příslušného oprávnění nalezneme nejenom v automobilové dopravě. Obdobný případ Empire Jamaica (1955, Probate, Divorce and Admiralty Reports) je možné najít i v lodní dopravě. Majitel lodi Empire Jamaica loď vyslal na moře bez certifikovaných důstojníků, ačkoliv posádka byla zkušená a odborně zdatná. Strážní důstojník Sinon (sice bez příslušného certifikátu, ale jinak zkušený mořský vlk) při hlídce zanedbal své navigační povinnosti a došlo ke kolizi lodí. U soudu admirality pak byla řešena otázka, zda existuje kauzální souvislost mezi „porušením hongkongských norem o vyslání lodi bez certifikovaných důstojníků“ a kolizí lodí. K tomu soudce Willmer uvedl následující: „Že se jednalo o „conditio sine qua non“ není pochyb, neboť víme, že Sinon, necertifikovaný důstojník, byl ve skutečnosti strážním důstojníkem v čase kolize, a současně důstojník, jehož nedbalá navigace podle tvrzení žalobce zakládá odpovědnost. Z toho však nevyvozují žádný závěr. Žalobce sám předložil důkaz, že Sinon, i když necertifikován, byl plně kompetentní člověk. Jediným nedostatkem žalovaného v tomto ohledu bylo, že Sinon neměl příslušný certifikát. S ohledem na tento důkaz se mi zdá nemožné říci, že existuje kauzální spojení mezi okolností, že Sinon neměl certifikát, a okolností spočívající v jeho nedbalé navigaci vedoucí ke kolizi.“

[7] Podle statistiky Policie ČR byla za rok 2008 nepřiměřená rychlost příčinou nehod ve 14,92% všech případů (zdroj webové stránky MV ČR).

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [DEAL MONITOR](#)
- [Tři dekády v advokacii a otevřený pohled na to, co profesi i justici nejvíc škodí](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [Vybrané otázky poskytování zdravotních služeb na dálku](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)
- [Ombudsman na Maltě - základní parametry a role. A v čem bychom se mohli poučit i my v Česku?](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [Rozhovor s JUDr. Veronikou Janoušek Rudolfovou, samostatnou advokátkou specializující se na sportovní právo](#)
- [DEAL MONITOR](#)